

Dimensió social de la BD, el cas de la Dendrocultura. I alguns exemples de la fauna

Dr. Martí Boada

ICTA / UAB

Sant Albert, 15 de novembre de 2012

Marc conceptual: Història ambiental, una nova història.

Els treballs destinats a l'elaboració d'una història ambiental o ecològica de la Terra i la humanitat, des d'una formulació ambiental, són evidentment tan moderns com l'ambientalisme mateix, aquest per a molts autors tindria com referència cronològica l'aparició de l'obra de Raquel Carson: Silent Spring, als finals dels anys seixanta.

Una de les primeres obres que trencaria les formulacions clàssiques de l'historicisme, proposant unes metodologies específiques, va ser el treball Environmental History, coordinat per Kendall E. Bailes (1985). On es planteja la dificultat metodològica i la inseparabilitat dels problemes ambientals i de gestió amb la societat i les seves institucions, d'aquesta manera els sistemes naturals expressarien una part important de la manera de ser de la societat i les institucions .

Poc temps després, Alberto Caracciolo plantejarà el medi ambient com història (1988), una manera específica d'interpretació de la realitat social i ambiental, el temps històric i el temps ecològic com una mateixa unitat, en un procés d'entropia accelerada. Tot i la diferència del temps geològic i el biològic, del temps històric, actualment tots convergrien a través d'una velocitat sense precedents introduïda per via exògena, per la intervenció humana, cap a la mutació ambiental. En aquesta mateixa direcció, Margalef afegiria que l'acceleració dels processos redueix la capacitat d'acció social correctiva del medi.

Caracciolo adverteix que la història ambiental, ha d'existir encara que polèmicament fora de la història general o l'econòmica, atesa la premissa antropocèntrica d'aquestes; i punta de llança de la gran tradició humanística-historicista. Gran part de la civilització occidental, quasi bé per tradició ptolomeica, ha posat amb força als humans al centre de l'Univers, no com un homínid modest , formant part de les biocenosis, sinó com l'obra de la Creació, sempre guanyador i dominador del món, observador i actor únic. Però segons diu Ruffolo, un "terrible segle XXI", portador de perill existencial, desmenteix les arcaïques presumpcions i submergeix a l'espècie humana en el gran magma complex d'un medi ambient en tensions.

La història del humans és la dels ecosistemes. Sense analitzar i treballar els principis de l'ecologia i aprofundir en una teoria dels sistemes, l'experiència de la recerca històrica anirà coixa i en una sola direcció.

François Walter, en el llibre *Les Suisses et l'Environnement* (1988), sorgit com a resultat del seminari del mateix nom donat a la Universitat de Ginebra, va proposar una interpretació històrica del medi ambient a partir del segle XVIII, atesa segons ell l'escassa incidència anterior. Junt amb d'altres autors, considera aquest segle, amb cronologies diferents com a conseqüència dels processos d'industrialització, el punt d'arrencada dels grans canvis ambientals en el Primer Món.

L'ofensiva racionalista a la fi de l'Antic Règim, farà trontollar la supremacia dels humans sobre la natura, que durant molts segles havia constituït la base teològico-científica de les relacions dels humans amb l'entorn. La seva anàlisi històrica parteix de la determinació de les causes dels canvis socials, i les diferents percepcions i usos dels paisatges i dels sistemes naturals. Analitza l'aparició de les actituds pre-ecològiques de finals del segle XIX principis del XX, lligades a una resposta a la moderna civilització industrial i urbana, amb propostes de models de paisatge estètic-patriòtics amb clares connotacions ideològiques.

Un altre gran episodi comprendria, des de la primera guerra mundial fins els anys cinquanta: la natura com recurs social i econòmic; la cronologia de la denominada la invenció del medi ambient es produiria dels anys 1950 al nostres dies. Per a Walter l'anàlisi històric malgrat les dificultats, ha d'ajudar a superar visions somniadores romàntiques anti-industrials, anti-urbanes o anti-progrés, i donar elements per l'esperança i el progrés. Pensar amb la natura no pot fer oblidar les societats humanes.

Diferent conceptualment és el que plantegen, C. Brimblecombe i C. Pfister. En la seva obra proposen uns conceptes holístics per a una història mediambiental. Es raona la necessària interdisciplinarietat i cooperació entre els historiadors i altres científics socials i els diferents científics de les ciències naturals i ambientals. Cal abandonar però velles i convencionals formulacions metodològiques antropocentristes en relació als ecosistemes.

El concepte d'ecosistema usat com concepte heurístic, permet definir una estructura de la teoria general dels sistemes, per interpretar els complicats processos vitals. Conceptes tals com: auto-regulació, equilibri, elasticitat, realimentació (feedback) han de ser suport elemental com recurs heurístic. Per a la interpretació del medi ambient i els seus problemes cal conèixer els principis bàsics del metabolisme dels ecosistemes i el fluxes de l'energia i la circulació de la matèria.

Segons aquest model d'anàlisi històrica de manera general hi ha hagut tres escenaris d'evolució social lligats a l'ús de tres tipus d'energia:

- 1.- Societat caçadores/recol·lectores usuaris d'energia solar no controlada.
- 2.- Societats agro-silvo-pastorals usuàries de sistemes d'energia d'origen solar progressivament controlada.
- 3.- Societat industrial usuària d'energies fòssils o nuclears.

En l'Histoire de l'Ecologie, Jean Paul Deleage, proposa l'ecologia com una ciència de l'espècie humana i de la natura o també com la més humana de les ciències naturals. Analitza les arrels aristotèliques de l'ambientalisme i els plantejaments linneans de l'economia de la natura. L'ecologia com ciència arrencaria amb Humboldt i amb la geografia de les plantes i les aportacions evolucionistes de Wallace i Darwin. Molt significatives són les aportacions de les anàlisis malthusianes, i planteja el primer greu problema ambiental modern: l'efecte hivernacle. Presenta la teoria Gaia de Lovelock, com una hipòtesi entre el mite i la ciència. Per Deleage, les societats i els seus ecosistemes, els conjunt de biòtops i els medis físics en que es troben inserits i dels que n'obtenen llurs recursos, formen conjunts vius i interactius. Existeix un temps ecològic en la història, juntament amb el temps econòmic, cultural i polític. Qualsevol enfoc de l'ecologia humana ha d'interpretar les relacions entre les poblacions humanes i el seu entorn des d'una òptica evolucionista. Som *de* la natura i estem *en* la natura. L'ecologia no pot fer-se esquivar a aquest desafiament: constituir un saber sobre la natura en la que els humans es reconeixen part integrant, i no instància de domini, estranya i hostil.

Clive Ponting, en el seu treball: *A green history of the World.*, presenta el primer compendi ampli des d'una perspectiva planetària. El marc cronològic proposa en els seus inicis una base historicista de caràcter no convencional., considera que la societat actual hauria de treure conseqüències, com un exemple de dependència de les societats humanes amb el seu medi de la colonització de la illa de Pasqua; segons Ponting aquesta pertanyeria a la darrera fase de l'inacabable procés d'assentament humà per tot el planeta.

La història de les relacions de l'espècie humana giraria entorn de dos eixos que denomina grans transicions. La primera seria la lenta transició de l'agricultura amb la que s'iniciaria una gran alteració dels ecosistemes. Aquest sistema de producció alimentària es va desenvolupar separatament en tres zones nuclears del planeta: el sud-est asiàtic, Xina i Centre-Amèrica, i va marcar la transició més important de la història humana

La segona gran transició, ha estat l'explotació de les enormes (però limitades) reserves de combustibles fòssils, un canvi que ha fet possible una era d'abundància energètica per el món, en especial els països desenvolupats.

Totes les formes d'energia usades fins la segona transició eren renovables. Coincideix amb Caracciolo i amb Deleage, en asseverar que els pilars de la història humana s'assenten en la forma de funcionar dels ecosistemes. Tots els éssers vius del planeta, els humans inclosos, formen part d'unes complexes xarxes d'interdependència entre ells. Les activitats humanes immediatament pretèrites han deixat a les societats contemporànies un conjunt de problemes quasi bé impossibles de resoldre.

El professor González de Molina, en *la Historia i medio ambiente; davant la crisi ecològica*, opina que també és una crisi "civilitzatòria" (sic.) que sotragueja els fonaments sobre els que s'assenta l'actual civilització occidental. Abastant tant el mite del desenvolupament econòmic, com a la pròpia teoria econòmica que el sustenta, afectant a una societat cada vegada amb majors desequilibris i desigualtats.

Invoca als historiadors que prenguin consciència de la impossibilitat d'eludir les lleis de la natura i abandonar l'idea de que podem remuntar-nos pel damunt de les condicions físico-biològiques que regeixen les formes de vida. Es lamenta que la majoria d'aquestes lleis naturals han estat ignorades en les anàlisis de les societats, en quasibè totes les historiografies. La Història Ecològica, ha de ser una manera nova d'entendre l'evolució dels éssers humans. S'ha d'"ecologitzar" (sic.) la història, entendre el passat dels éssers humans en llur medi ambient. Tractar de comprendre les relacions estratègiques els homes entre ells i amb la natura, de la que en depenen per a subsistir i de la que en formen part com éssers vius.

Amb tot, la dinàmica de les societats difícilment es pot explicar tant sols en funció de les lleis de la natura; ni l'ecologia per ella sola no pot tampoc explicar totes les modalitats de relació entre les societats humanes i la natura, d'ací la necessària interdisciplinarietat; la llei d'entropia imposa límits materials als fenòmens socials però no els governa.

Jesús Alonso Millán en, *Una tierra abierta. Materiales para una historia ecológica de España*, s'endinsa en una anàlisi històrica fonamentada en un canemàs interpretatiu de base ecològica, que considera prioritari abans d'avançar en la història. Cultura i ecosistemes formarien part de la interacció entre dos sistemes complexos, i donarien un grau superior de complexitat .

La interfase complex cultural-sistema ecològic es actualment un rellevant exemple de les limitacions del coneixement humà. El paisatge canvia al compàs del pas sobre la terra de generacions amb diferents sistemes de creences i de valors, però al mateix temps aquestes creences i valors serien modelats per la mateixa qualitat de la terra. Així cada sistema de relacions entre cultura i ecosistemes té el seu propi paquet de problemes ambientals.

Hi ha dos elements claus per la anàlisi històric: la intensificació per un costat i per l'altre l'ecoeficiència. El primer seria la manifestació de la capacitat de les diferents cultures humanes de canalitzar els fluxes d'energia presents en un territori determinat cap un creixement de la pròpia biomassa. El segon element clau seria l'ecoeficiència o també sostenibilitat, que estaria basat en un model socio-cultural, que la canalització del fluxes d'energia en direcció al sosteniment de la cultura humana disposaria dels adequats circuits de retorn i de seguretat.

El marc metodològic a la vista dels principals corrents posa en evidència una situació d'heterogeneïtat, una heterogeneïtat que es podria qualificar de positiva, tant per que fa al diferents disciplines que intervenen en el procés d'interpretació ambiental de la història o millor dit de la interpretació històrica de l'ambient: ecòlegs, historiadors, geògrafs, etc, com dels plantejaments metodològics en relació al temps i històric i al temps ecològic, en el que la majoria d'autors hi convergrien, nosaltres hi afegiríem l'oportunitat d'emmarcar els humans com un element més de les biocenosis, formant part integrada del funcionalisme dels ecosistemes . El temps històric de la història de l'ambient, estan en marxa.

Dendrocultura: un cas d'ecologia i cultura.

Introducció

Catalunya per biogeografia, el bosc, en general es l'expressió de maduresa d'un ecosistema terrestre. Es a dir als nostres paisatges si tant sols hi actuen les forces inductores de caràcter biofísic, es adir la "natura a soles", sense intervenció de les forces inductores de caràcter sociocultural, el paisatge resultant dona bosc, llevat d'algunes zones d'alta muntanya alpina, o be ambients litorals marjalencs i arenosos, així com algunes zones de muntanya d'ambient rocós.

Allò que no es bosc es el resultat de l'artigueig i les rompudes per la creació d'espais de pastura i conreus

El component principal del bosc és l'arbre. La complexitat d'un bosc i sovint d'un arbre és tal, que, com deia Ramon Margalef, que, més enllà del coneixement científic es necessita un poeta per comprendre'ls, Frazer, estudiós de la dimensió cultural del forest, ens parla de la presència de l'arbre en totes les cultures al llarg de la història, cap d'elles ha estat indiferent a les seves variables civilitzadores .

Els arbres sempre han estat necessaris per la humanitat des del seu origen. Per la seva innegable importància com a font d'energia, d'aliment i fusta per a diferents usos, però

també per la seva dimensió de sofisticada religió naturalista que els ha designat com llar dels déus i fins i tot déus en si mateixos. Aquesta peculiaritat ha originat en tot el món infinitat de creences, mites i llegendes que lluny se ser oblidades, segueixen vives actualment. Arbres sagrats varen ser considerats aquells exemplars que van captar l'atenció de l'espècie humana degut a peculiaritats físiques així com la seves longevitat, perdurabilitat o potencialitats tant nutritives com medicinals. Plini va afirmar com l'ombra d'un arbre va ser el primer temple dels humans. Els cultes de caire animista sempre van tenir als arbres com éssers sobrenaturals, casa d'esperits de la vegetació i de la fecunditat, una part d'aquestes creences ha quedat encara avui conservat en el nostre patrimoni dendrocultural.

Si els arbres en general susciten tot tipus de percepcions, els arbres remarcables, sovint per la seva monumentalitat, poden destacar per molts motius. El principal acostuma a ser les seves grans dimensions, com és el cas del General Sherman, una sequoia (*Sequoia sempervirens*) en el Sequoia National Park a Califòrnia, encara que no és aquest l'únic motiu el que fa que un arbre sigui destacat. També es consideren importants aquells arbres que presenten una gran antiguitat, com l'olivera (*Olea europaea*), lo Parot, al Parc Natural del Ports. Es diu que té 4 mil anys, al llarg de la seva vida ha produït més de tres-centes tones d'olives. Un arbre també pot destacar per la seva situació en llocs insòlits, sobre roques, per les seves formes extravagants (Pakenham, 2002). No podem oblidar que aquests arbres, a més a més de la seva bellesa, poden també proporcionar-nos informació arqueològica del paisatge que els envolta (Muir, 2005).

El fenomen de la dendrocultura o cultura de l'arbre, en el context del pensament ambiental.

En el context de crisi ambiental actual definit com una crisi civilitzadora, donat el seu caràcter d'afectació a nivell transversal incidiria a totes les variables de civilització a escala planetària: El coneixement del medi, via acostament als arbres, pot constituir un procés important en la motivació pel canvi de model actual tant agressiu amb les relacions societat-medi.

Les vies per al coneixement del medi, de manera clàssica, han estat a través de la metodologia científica, no obstant, alguns autors, com Funtowicz&Ravetz, parlen de la necessària incorporació d'altres formes de coneixement, en aquesta direcció, Víctor Toledo proposa un diàleg de sabers, una formulació amb una base assentada en el mètode científic, però que proposa incorporar el coneixement empíric popular, especialment el coneixement indígena, el coneixement de les dones (pel seu "rol" existencial amb el medi) i el coneixement camperol.

Un apropament al medi i a la seva comprensió, la constitueixen els nous processos de l'anomenada dendrocultura, es a dir la fascinació i interès que susciten els arbres en general i els remarcables en particular, tot i la complexitat d'aquesta corrent, mostra una veu comú en la seva expressió contemporània, l'interès que susciten tots ells des de la diversitat biogeogràfica i morfològica, doncs mostren una singularitat que els fa socialment remarcables, per les seves formes, mides, edat o altres variables simbòliques.

La persistència fins els nostres dies d'arbres sovint mil·lenaris o com a mínim diverses vegades centenaris, més enllà de la seva biologia porten associats un component d'història ambiental, a vegades evident, altres no tant. La seva persistència en el temps, amb tota la cautela expressaria una necessitat cultural de protecció, de forma que enfront a un arbre remarcable, ens trobem davant el que seria probablement un exemple remot de conservació. La seva persistència fins els nostres dies respon més a raons culturals que biològiques, o com a mínim seria el resultat d'una combinació entre la capacitat longeva de la espècie i la causa social de la seva protecció.

Existeix una economia de la dendrocultura?

Els arbres singulars, a diferents nivells, i segons cada cas esdevenen un element d'atracció rellevant, en matèria d'ecoturisme. La crisi ambiental produeix un gir perceptiu en el turisme actual, particularment, en les formes més sostenibles d'aquesta activitat, els nous turistes "verds" estan més interessats en la visita i observació de paisatges ben conservats, particularment els espais naturals protegits, i es distingeix de les formes de turisme clàssic, més orientat a la visita d'espais construïts de caràcter històric,

monumental i/o arqueològic, encara que no és d'estranyar, el combinat entre naturalesa i arqueologia, en els casos de Mèxic i Guatemala.

Actualment en les polítiques d'ecoturisme els arbres singulars representen un interessant "pot de mel", amb un evident efecte atractiu cap al visitant potencial, que en certs casos es transforma en un element motriu de l'economia local i/o regional. A Mèxic un exemple el trobem amb l'Arbre del Tule, *Taxodium mucronatum*, a Oaxaca, l'arbre de perímetre més gran del món, que genera un peregrinatge continu de turisme local i internacional al llarg de l'any.

A EEUU, un dels molts exemples el trobem al Sequoia National Park, on el nucli d'atracció el és l'esmentada sequoia (*Sequoiadendron giganteum*) denominada General Sherman, està considerat l'arbre amb més matèria viva del planeta. El nombre total de visitants supera els tres milions anuals, el que representa uns ingressos directes de més de quaranta milions de \$USA.

Per certs economistes l'arbre remarcable, constitueix una plus vàlua acumulada. Des de l'economia ecològica es consideraria un tipus de bé ambiental de valor simbòlic, suportat en l'esfera de valor de les preferències humanes, i vinculat al valor d'herència i d'existència, i també en l'acumulatiu i peculiar. Economistes ecològics com Munda es resisteixen a parlar d'una economia dels arbres remarcables, tot i reconeixent l'atractiu que susciten, el valor d'economia no es podria aplicar per ser quelcom massa complex.

L'arbre singular, una oportunitat en la comunicació i l'educació ambientals.

Davant la bellesa i l'espectacularitat associades a la contemplació d'un arbre singular, l'actor no queda indiferent, donant-se unes clares oportunitats per a generar informació sobre processos bàsics dels sistemes naturals. A partir d'un exercici simple de reconeixement de la espècie, partint del fil conductor de la descripció específica, es pot treballar dins un escenari de bondat receptiva, ecologia i funcionalisme de l'espècie, fotosíntesi, cicle de l'aigua, cicle de nutrients, la biodiversitat associada a l'arbre.

L'ecologia hauria de complementar-se amb la identificació dels usos culturals i socials, així com, si hi són, treballar la part llegendària i la màgica de l'arbre.

Amb l'arbre singular ens trobem amb una oportunitat d'eina important per la dinamització socioeconòmica d'un territori i per la capacitació i motivació per intentar ajudar la superació de la crisi ambiental.

Antecedents en la catalogació d'arbres monumentals; experiències europees dels segles XIX i XX.

Les primeres catalogacions d'arbres monumentals a Europa es van donar a Anglaterra, amb la finalitat d'establir mesures legals per protegir-los. El motiu principal que els va portar a prendre aquesta decisió fou segurament el fet que la massa forestal de les illes britàniques s'estava reduint dràsticament degut a l'explotació massiva i continuada de fusta, llenya i carbó durant el segle XIX i principis del segle XX. Els treballs més importants van ser els d'*English Nature*, una important organització governamental dedicada a la conservació del medi natural d'Anglaterra. Actualment disposa d'un inventari nacional d'arbres monumentals molt complet, elaborat conjuntament amb *Treework Environmental Practice* mitjançant el desenvolupament d'una metodologia estandarditzada molt elaborada per recollir i gestionar la informació referent a diferents característiques dels arbres monumentals del Regne Unit. Actualment aquestes dues organitzacions segueixen realitzant estudis per adquirir més coneixements d'aquests arbres, millorant la seva gestió i garantint la seva conservació.

A França la primera preocupació per l'estat d'aquests arbres documentada és una circular del Director General de la *Société Nationale d'Eaux et de Forêts* demanant als encarregats de la gestió dels boscos francesos que protegissin "els arbres de renom en el territori, ja fos pels records històrics o llegendaris o per l'admiració que inspira la seva majestuositat de la seva base, la seva mida excepcional o la seva edat venerable".

A EEUU, aquest l'any 2010 s'ha celebrat el 70 aniversari del *The National Register of Big Trees*, que s'encarrega d'inventariar els grans arbres. Entre altres activitats organitza anualment el campionat nacional de caçadors de Big Trees.

A continuació es mostra en la taula 1 una recopilació de les primeres obres més representatives d'aquest camp.

Estudis d'arbres monumentals a Europa			
Any	Títol	Autor	País d'origen
1965	<i>Dictionnaire du bois, ses derives</i>	Moirant	França - Bèlgica
1970	<i>Know your conifers</i>	Edlin, H.	Regne Unit
1973	<i>The international book of trees</i>	Johnson, H.	Regne Unit
1978	<i>The international book of wood</i>	Johnson, H.	Regne Unit
1978	<i>A field guide to the trees of Britain and northern Europe</i>	Mitchell, A.	Regne Unit
1985	<i>Trees of Britain and northern Europe</i>	Mitchell, A.	Regne Unit
1987	<i>The Illustrated Encyclopaedia of trees</i>	Edlin, H.; Nimmo, M.	Regne Unit
1994	<i>La forêt en France (op)</i>	IDF	França
1995	<i>Árvores isoladas, maciços e alamedas de interesse público</i>	Instituto Forestal	Portugal
1995	<i>La route vers les arbres (millénaires, les plus hauts, les plus larges)</i>	Monnier-Berhidai, J.	França

Taula 1: Estudis d'arbres monumentals a Europa

Font: Parés, E. 2003

Legislació i arbres monumentals a Europa

A nivell de la Comunitat Europea no existeix una normativa específica sobre els arbres monumentals i tots els documents creats fins avui es refereixen a ells de forma molt genèrica. Les figures legislatives dins del marc jurídic de la Comunitat Europea que poden relacionar-se amb la protecció dels arbres monumentals són les següents:

L'Article 130 R. 2 de l'Acta Única Europea estableix:

“El principi de prevenció: en molts camps evitar la incidència de riscos es millor que posar-hi remei i, en el cas del medi ambient, aquesta estratègia resulta clau, ja que els danys ocasionats acostumen a ser greus i irreversibles”.

Aquest és el cas dels arbres monumentals.

L' *Article 45 de la Comunitat Europea* estableix que:

“l'administració té l'obligació de protegir l'interès general de gaudir d'un medi ambient adequat”.

Les directives europees de Medi Ambient i el V i VI Programa d'Acció sobre matèria de medi ambient marquen la quina és la voluntat en l'àmbit de protecció mediambiental.

La protecció dels arbres monumentals pot relacionar-se amb l'article 10 de la Directiva d'hàbitats 92/43/CEE, relacionada amb la xarxa Natura 2000 que té l'objectiu de protegir formacions i estructures que compleixen la funció de corredors verds (que fan de nexa d'unió) entre comunitats separades.

És important destacar la presència de figures legislatives de protecció d'arbres monumentals a nivell estatal en països de la Comunitat Europea com Anglaterra, França o Itàlia.

Arbres monumentals a Espanya

A nivell estatal el primer catàleg d'arbres notables va ser establert pel *decret del 23 de febrer de 1917 concernent a Parcs Nacionals i Espais d'Interès Nacional* on es van ressaltar un conjunt d'arbres que destacaven per les seves grans dimensions o la seva forma peculiar. Aquest decret, amb finalitat didàctica i turística, tenia també l'objectiu de protegir a aquests exemplars i mostrar-los al públic i recollia en el seu preàmbul:

“Han de catalogar-se totes les altres particularitats aïllades i notables de la naturalesa patrimonial com grutes, cascades, congostos i arbres que per la seva llegendària edat, com el Drago de Icod (Tenerife) per les seves tradicions regionals, com el Pino de Tres

Ramas (Castellar del Riu, Berguedà), juntament al santuari de Queralt o pel seu simbolisme històric, com l'Arbre de Guernica (Pais Basc), gaudeixen ja del respecte popular”.

Actualment a Espanya existeixen més de 3500 exemplars considerats arbres singulars, de més de 100 espècies autòctones diferents. La seva catalogació i protecció es competència del govern de les diferents comunitats autònomes i és relativament recent. La Generalitat de Catalunya va ser pionera en la protecció d'arbres monumentals aprovant els decrets 214/1987 de declaració d'arbres monumentals decret 47/1988 sobre la declaració d'arbres d'interès Comarcal i Local en 1987 i 1988 respectivament. Amb aquestes lleis es van catalogar els primers 32 exemplars d'arbres monumentals. La comunitat de Madrid a l'any 1992 va aprovar el *Decret 18/1992, de 26 de març pel qual s'aprova el Catàleg Regional d'espècies amenaçades de fauna i flora silvestres i es crea la categoria d'arbres singulars*. Altres són més recents com les de la comunitat d'Extremadura, que daten de 1999 i 2001 (*decret 4/1999 de 12 de gener per la declaració d'arbres singulars en la Comunitat Autònoma d'Extremadura i el decret 36/2001 de 6 de març pel qual es declaren Arbres singulars d'Extremadura*). Aquests decrets són actualitzats amb regularitat incorporant nous exemplars.

A Espanya existeix la figura de Monument Natural, recollida en la Llei 11/1994 sobre la protecció de flora i fauna. Aquesta categoria s'aplica sobretot a monuments geològics i només en comptades ocasions, algunes comunitats l'han utilitzat per protegir als seus arbres. En l'article 16 d'aquesta llei es defineix Monument Natural com mesura que concerneix als espais naturals o elements de la naturalesa constituïts bàsicament per formacions d'alta singularitat, raresa o bellesa, mereixedors d'una protecció especial.

També existeixen organitzacions i entitats sense ànim de lucre a nivell estatal, autonòmic o local que aposten per la catalogació d'arbres singulars com el projecte “Leyendas Vivas” (<http://www.leyendasvivas.com>) o altres entitats ecologistes. L'Observatori del Paisatge va publicar un dossier amb les direccions web on es pot trobar informació sobre arbres monumentals i singulars de Catalunya, Espanya, Europa i a nivell Internacional. Aquest document pot consultar-se de manera gratuïta a:

<http://www.catpaisatge.net/dossiers/arbres/esp/directori.php#EUROPA>

Els arbres monumentals (o singulars) a Espanya no són valorats només com elements botànics sinó que també presenten una vessant antropològica: història, tradicions, llegendes i en definitiva cultura popular arrelada a un territori concret (Palacios, 2002).

Arbres monumentals a Catalunya

Catalunya té una superfície forestal considerable. Més de la meitat del seu territori (uns 19.000 km²) està ocupada per més de cent espècies diferents d'arbres. Entre ells existeixen alguns exemplars que destaquen per sobre de la resta: es tracta d'arbres que per alguna raó han cridat l'atenció. Molt han estat batejats i se'ls coneix per un nom propi: són els arbres monumentals.

Es caracteritzen per les seves grans dimensions, bellesa o edat considerable, i, en molts casos, pels tres factors a la vegada. Alguns han estat testimonis de fets històrics rellevants o són protagonistes de llegendes i tradicions. D'altres estan associats a personatges famosos com poetes o bandolers. Molts s'han erigit símbols i formen part del patrimoni cultural, natural i històric del país, sent mereixedors de mesures de protecció.

El govern autònom de Catalunya regula legalment diferents figures de protecció per aquest tipus d'arbres: arbres monumentals (*decret 214/1987 de declaració d'arbres monumentals*) i arbres d'interès comarcal i arbres d'interès local (*decret 47/1988 sobre la declaració d'arbres d'interès Comarcal i local*).

Es consideren arbres monumentals els exemplars que, per la seva mida excepcional dins de la seva espècie o per la seva edat, història o particularitat científica, siguin mereixedors de mesures de protecció (*decret 214/1987*).

Els arbres d'interès comarcal i local no aconsegueixen la notorietat dels anteriors però també es considera necessària la protecció i la conservació per les seves característiques i popularitat dins del municipi o la comarca.

El decret 120/1989 de 17 d'abril sobre declaració d'arbredes monumentals d'interès comarcal i local és l'últim decret del departament de Medi Ambient que estableix protecció per les arbredes o conjunts d'arbres. Aquesta figura correspon a arbredes o boscos que per la seva peculiaritat científica o la seva història, per la mida excepcional dels arbres en conjunt, per les espècies que els constitueixen o per la seva edat, són mereixedors de mesures de protecció.

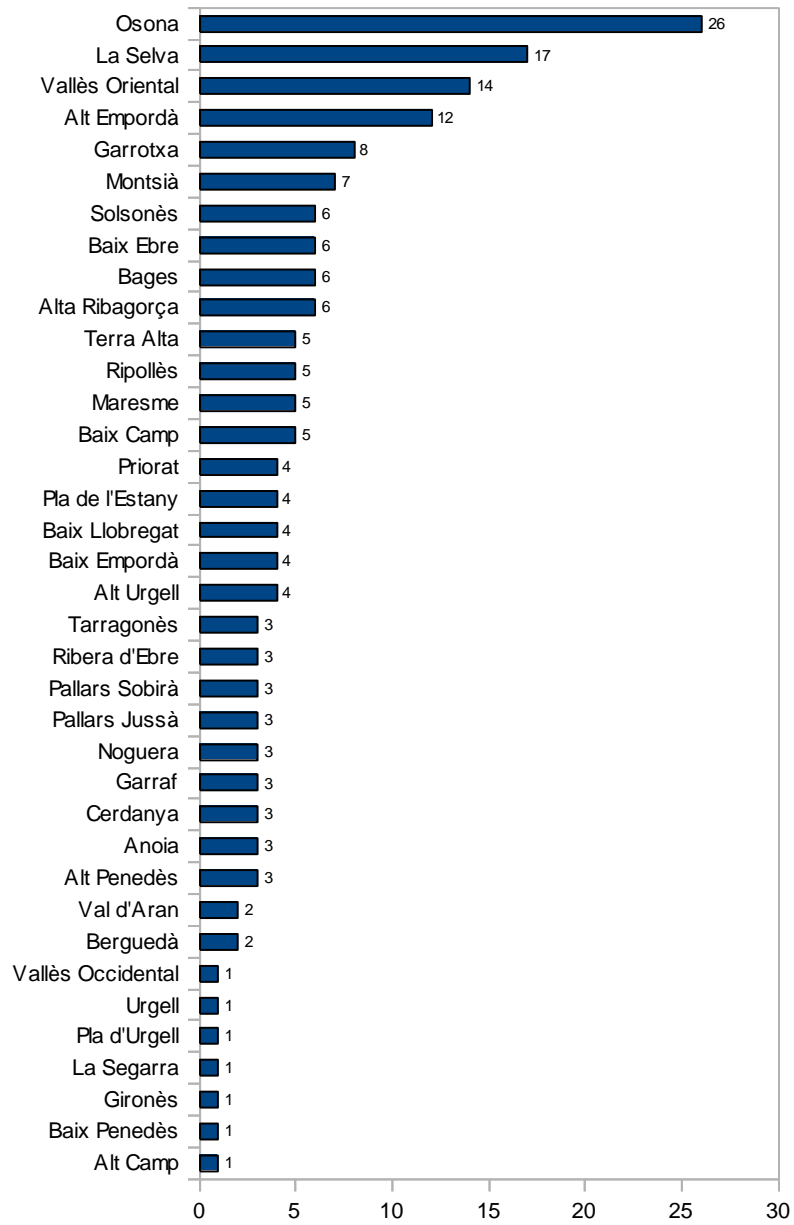
Catalunya actualment la legislació contempla un total de 186 arbres monumentals, i 201 arbres d'interès comarcal o local.

A la fig. 1 podem observar la distribució dels arbres monumentals per comarca, i a la fig,2 els arbres monumentals per espècie. Observem que més d'un 30% del total es troben a les comarques d'Osona, La Selva i el Vallès Oriental, no tant per ser zones especialment forestals sinó per ser segurament les més estudiades en aquest aspecte.

Les espècies més freqüents amb categoria monumental són les alzines (*Quercus ilex subsp. ilex*), el roure pubescent (*Quercus humilis*) i el plàtan (*Platanus x hispanica*) que representen un 13.44%, 10.75% i 5.9% del total.

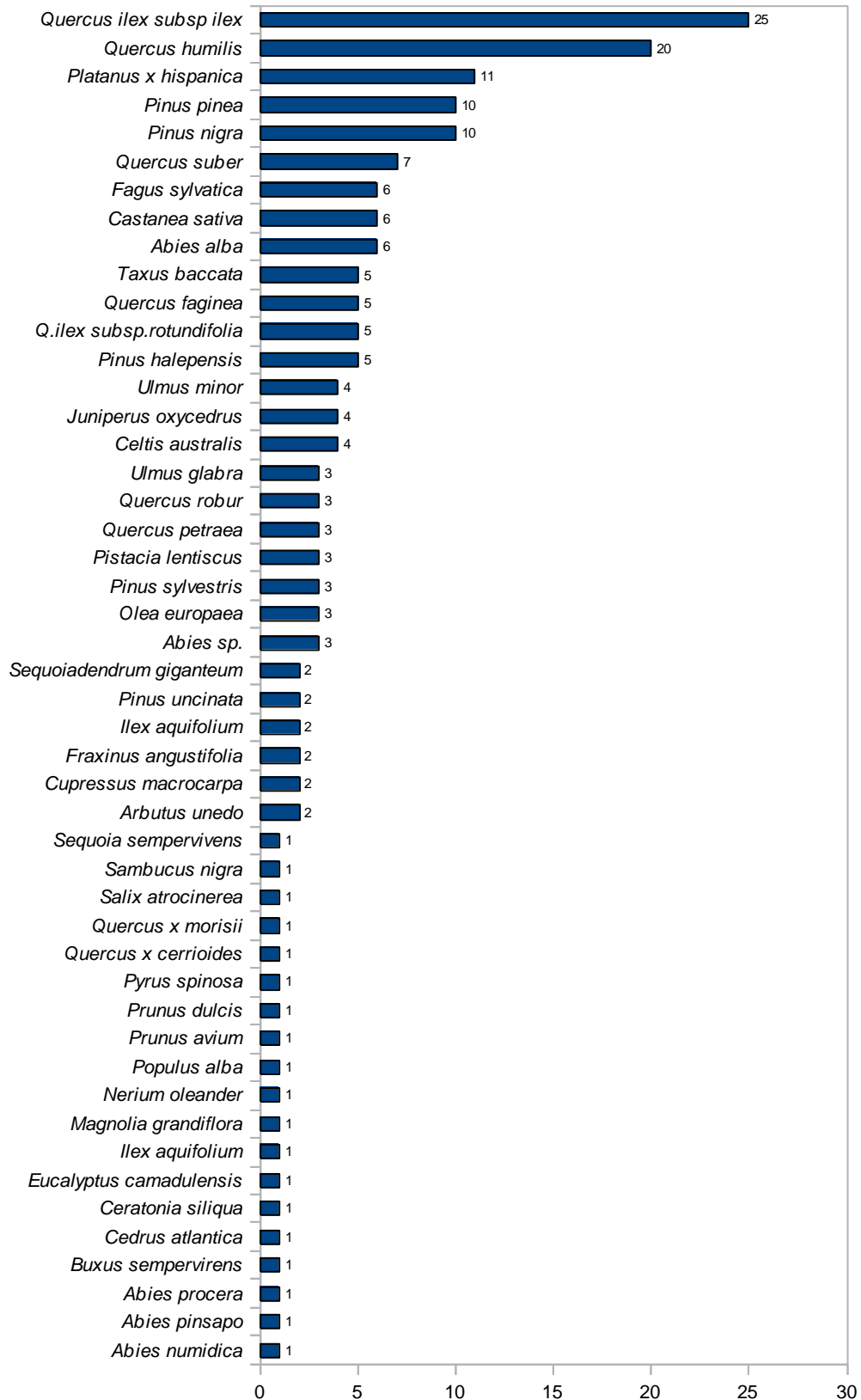
La legislació també contempla dos arbredes monumentals i publica periòdicament una revisió dels llistats actualitzats en forma d'ordres, incorporant les referències geogràfiques dels individus.

Fig.1 ARBRES MONUMENTALS PER COMARCA

Font: elaboració pròpia

Fig.2 ARBRES MONUMENTALS PER ESPÈCIE

Font: elaboració pròpia

Referències

Digitals:

- Departament de Medi Ambient de la Generalitat de Catalunya:
<http://mediambient.gencat.cat>
- Projecte Leyendas Vivas: www.leyendasvivas.com
- Observatori del Paisatge: www.catpaisatge.net

Publicacions:

- BOADA, M. & BOADA, A. (2011). Arbres remarcables de Catalunya. Ed. Brau. Figueres.
- MUIR, R. (2005) *Ancient trees, living landscapes*. Gloucestershire: Tempus publishing.
- PALACIOS, César-Javier (2002). *Árboles singulares de la provincia de Burgos. Historias, leyendas y tradiciones populares*. Burgos: Librería Editorial Berceo.
- PARÉS, E. (2003) *Llistat de llibres sobre arbres monumentals*. Barcelona: Base de datos de la Dirección General de Patrimonio Natural y Medio Físico del departamento de Medio Ambiente.
- PAKENHAM (2002) *Remarkable trees of the World*. London: The Orion Publishing Group.